

Folkehelseinstituttets innspill til Forskningsrådets rolle og funksjoner i det norske forskningssystemet

Folkehelseinstituttet takker for muligheten til å komme med innspill til arbeidet med stortingsmelding om forskningssystemet.

Spørsmål Kunnskapsdepartementet ønsker svar på

Spørsmål 1: Hva er Forskningsrådets viktigste merverdi i det norske forskningssystemet?

Den viktigste merverdien kan kort oppsummeres som:

- Finansiering av forskning og innovasjon.
- Fremme nasjonalt og internasjonalt forsknings- og innovasjonssamarbeid, herunder stimulere til søknader til EUs forsknings- og innovasjonsprogram.
- Fremme samarbeid med private aktører for finansiering av forskning og innovasjon.

Spørsmål 2: Hvilke funksjoner er det viktig at Forskningsrådet ivaretar i norsk forskning og innovasjon framover?

Kort oppsummert: Gode muligheter og systemer for finansiering av samfunnsnyttig forskning og innovasjon av høy kvalitet.

I tillegg vil vi peke på noen utvalgte tema:

Bygge sterkere forskningsinfrastruktur. Det er behov for en sterkere forskningsinfrastruktur, inkl. for helseforskning, noe som må utvikles samtidig som man driver forskning og forskningsbasert innovasjon. Datagrunnlaget (mer data, bedre data og raskere tilgang til data) må styrkes gjennom bl.a. helseregistre, helseundersøkelser, laboratorier og biobanker. I tillegg blir det viktig å dra nytte av den teknologiske utviklingen de siste årene, bl.a. mulighetene som ligger i stordata, maskinlæring, kunstig intelligens, modellering og mulighet for overvåkning i sanntid.

Det er avgjørende med gode finansieringsordninger både for å satse på nye, nødvendige infrastrukturer og å videreutvikle og videreføre unike infrastrukturer som det er investert i over mange år. Ett eksempel på det siste er den norske mor, far og barn-undersøkelsen (MoBa), som er en av de største helseundersøkelsene i verden. Med datainnsamlinger fra flere generasjoner deltakere og med tidsserier gjennom livsløpet genereres stordata som krever avansert infrastruktur for lagring, kvalitetssikring og delingsløsninger som vi ikke har i Norge i dag.

Bygge kunnskapssystem for kriser. Kunnskapsbehovet er enormt under kriser. Den vitenskapelige kunnskapen som understøtter håndtering av kriser, må være både pålitelig og kunne fremskaffes raskt. Det er avgjørende med sterke fagmiljøer, et fleksibelt finansieringssystem og en god infrastruktur med bl.a. data i sanntid. For å få til dette kreves et effektivt og samstemt kunnskapssystem for beredskap og respons. Det blir viktig å bygge videre på erfaringene fra Covid-19-pandemien mens de ennå er friskt i minnet. Samtidig må vi forberede oss på at den neste krisen kan bli veldig forskjellig fra denne. Det kan gjelde akutte kriser som krig, naturkatastrofer og forurensninger, og de mer langsomt fremvoksende krisene som klimaendringer, antibiotikaresistens og fedme. God og effektiv kunnskapssystemproduksjon under kriser krever langsiktig oppbygging av sterke fagmiljøer og gode planer og systemer utviklet før krisen. Utvikling av et godt kunnskapssystem for beredskap og respons vil også styrke evnen til å frembringe ny kunnskap i fredstid.

Tilrettelegge for tiltaks- og implementeringsforskning. Per i dag er kunnskapsgrunnlaget for å løse flere store samfunnsutfordringer, inkludert helseutfordringene, for svakt. Vi vet for lite om hva som er de mest virksomme og kostnadseffektive tiltakene, inkl. uintenderte konsekvenser av aktuelle tiltak. Det er også begrenset kunnskap om hvordan effektive tiltak best kan implementeres for å oppnå ønskede resultater. For å skaffe til veie kunnskap om virksomme og kostnadseffektive tiltak og hvordan disse bør implementeres er det avgjørende med i) et finansieringssystem som er fleksibelt nok til å iverksette forskning samtidig som det iverksettes tiltak det er særlig viktig å vurdere; ii) god datainfrastruktur som helseregistre og helseundersøkelser; og iii) godt samarbeid med forvaltningen og tjenestene. Forskning og innovasjon må integreres i løpende virksomhet og utvikling av samfunnet slik at man systematisk kan bruke naturlige eksperimenter og intervensjoner (blant annet politiske tiltak og reformer) til å frambringe vitenskapelig kunnskap.

Spørsmål 3: Nevn gjerne tre forbedringspunkter og bevaringspunkter og begrunn kort hvorfor

Forbedringspunkter

Finansiering av forskningsinfrastruktur. Som beskrevet over er det stort behov for investering i forskningsinfrastruktur, både nye/innovative løsninger og opprettholdelse/videreutvikling av eksisterende.

Tidsriktig finansiering. Finansieringen må være der når det er mest behov for den. Det blir viktig å videreutvikle systemer for rask finansiering for å dekke kunnskapsbehov ved kriser og planlagte endringer i samfunnet, inkl. politiske tiltak og reformer det er særlig viktig å følge. Kunnskapsproduksjon under kriser og tiltaksforskning av høy kvalitet kreve i tillegg langsiktig investering i sterke fagmiljøer.

Nasjonalt koordinerende rolle. I medisinsk og helsefaglig forskning er sektoren selv en stor bidragsyter og forvalter av offentlig finansiert forskning og innovasjon. Forskningsrådet kan ha en tydeligere nasjonalt koordinerende rolle slik at de samlede investeringene benyttes på best mulig måte i samsvar med nasjonale prioriteringer.

Bevaringspunkter

Kompetanse- og samarbeidsprosjekter. Det er generelt sett et forsterket behov for oppdatert kunnskap i samfunnet, der ulike samfunnsaktører tar en aktiv rolle i kunnskapsutviklingen. Vi mener Forskningsrådets utlysninger av kompetanse- og samarbeidsprosjekter er et godt tiltak i den sammenheng og noe som bør bevares og videreutvikles. Forskningsrådet kan for eksempel i større grad bidra til at det utvikles arenaer, rammebetingelser og mekanismer knyttet til offentlig-privat samarbeid.

Bred tilnærming. De store samfunnsutfordringene krever en bred tilnærming og forskning og innovasjon må skje på tvers av disipliner/fag, sektorer og nivåer (kommuner, nasjonalt) i tillegg til på tvers av land. Det blir viktig å bygge videre på satsinger som ivaretar og stimulerer til en slik tilnærming.

Kunnskapsløft for kommunene. Kommunene er en sentral aktør på tvers av sektorer, inkludert i helse-sektoren. Det er i egen kommune folk møter primærhelsetjenestene, og der folkehelseiltak utvikles og implementeres. Det er viktig å videreføre finansiering av forskning og innovasjon som legger til rette for et reelt kunnskapsløft i kommunene. Det er viktig at dette omfatter både direkte samarbeidsprosjekter med kommunene og FoU og innovasjon på systemnivå som kan understøtte kunnskapsløftet.

Andre aktuelle problemstillinger departementet bør komme inn på

Sikre høy tillit til forskningsbasert kunnskap. Det er svært viktig at vi i Norge, både befolkningen og beslutningstakere, forstår, stoler på og bruker faktabasert og dokumentert kunnskap, både når vi tar beslutninger for oss selv, debatterer samfunnsutviklingen og tar beslutninger for befolkningen. Det er også viktig at vi sikrer institusjonell autonomi og akademisk frihet, inkludert akademisk ytringsfrihet, for både universitets- og høyskolesektoren og for kunnskapsleverandører til beslutningstakere. Dette kan både bidra til kunnskapsbaserte debatter og at kunnskapsmiljøer og deres medarbeidere bidrar til en åpen og opplyst offentlig samtale. Fri forskning skal være en selvfølgelighet. Vi vil videre fremheve betydningen av transparens og åpenhet i forskningsprosessene for å sikre høy tillit. FHI mener at det ligger viktige perspektiver i forskningsrådets politikk for åpen forskning og at denne planen bør legge føringer for en kommende stortingsmelding.

Sikre både bredde og spissing i forskerutdanningen. Forskningsprosjektenes betydning hviler ikke alene på prosjektresultatene, men også på forskerkarrierene som bygges og videreutvikles gjennom forskningsprosjekter. Det har over år vært satset på relativt store prosjekter. En større breddesatsing, for eksempel gjennom finansiering av flere mindre prosjekter ledet av yngre forskere, vil også kunne bidra til å få fram flere nye forskningstalenter. Kanskje vil dette også kunne bidra til flere kreative og banebrytende løsninger, enn for ensidig finansiering og satsning på noen få toppmiljøer. Særlig når det gjelder PhD utdanning bør samfunnets behov for å sikre fremtidig rekrutteringsgrunnlag vektlegges slik at nødvendig spisskompetanse er tilgjengelig for sentrale offentlige etater, institusjoner og næringslivet.